

3. Григорович О.П., Пахальчук Н.О. Педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього вчителя початкової школи в умовах реформування змісту освіти . Modern researches in psychology and pedagogy : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. pp. 94-111.
4. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
5. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М., Клименко А. О. Симбіоз методологічних підходів до розвитку освіти в умовах інформаційного суспільства. Наука і освіта, №4, с. 107-112, 2017. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-18>.
7. Пометун О.І., Сущенко І.М. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ, 2018. 96 с.
8. Тихомирова И.И. Использование интерактивных методов обучения в высшем учебном заведении / И.И. Тихомирова, Г.Ю. Тихомирова, Н.И. Лазаренко // Научные исследования и разработки молодых ученых. – 2015. – №3. – С. 76–79.
9. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. ДЕЛОВЫЕ ИГРЫ В КВАЗИПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К РАЗВИТИЮ ОДАРЕННОСТИ ДЕТЕЙ // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.

ТВОРЧІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мирослава Павлюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATIVE GAMES AS A MEANS OF DEVELOPING THE LEADERSHIP QUALITIES OF PRESCHOOLERS

Miroslav Pavliuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Проаналізовано сучасні психолого-педагогічні дослідження, присвячені проблемі лідерства та характеристики лідерських якостей. Здійснено теоретичний аналіз категорій лідерства, лідерських якостей. Показано особливості виховання лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку. Показано значення творчих ігор у розвитку в дітей схильності до лідерства.*

***Ключові слова:** лідер, лідерство, лідерські якості, ігрова діяльність, творчі ігри.*

***Abstract.** The modern psychological and pedagogical researches devoted to the problem of leadership and characterization of leadership qualities are analyzed. Theoretical analysis of the categories of leadership, leadership qualities is carried out. The features of nurturing leadership qualities in older preschool children are shown. The importance of creative games in the development of children's propensity for leadership is shown.*

***Keywords:** leader, leadership, leadership qualities, game activity, creative games.*

На сучасному етапі виховання молодих поколінь усе частіше на перший план виходить необхідність соціального розвитку дітей, набуття ними так званих «soft skills» (м'яких навичок). Зокрема, в програмі «Дитина» [9] зазначено, що пріоритетними завданнями української системи освіти є «посилення самостійності дитини та її здатності до самоорганізації, лідерства; розвиток готовності до комунікації, спілкування». В зв'язку з цим, перед педагогами стоїть завдання створення психологічно комфортного розвивального простору, в якому діти зможуть проявити свій організаторський і комунікативний потенціал, сформувати лідерські якості та соціальні навички.

У науковому дискурсі достатньо розроблені різні аспекти теорії лідерства (Д.Алфімов, Т.Вежевїч, Г.Драгунова, А.Залужний, І.Кон, А.Краковській, А.Уманській, Д.Фельдштейн і ін.).

Зустрічаємо психологічні дослідження вітчизняних вчених (В.Бажанюк, О.Демченко, В.Камишин, Я.Коломінський, А.Мітлош, В. Моляко та ін.), в яких лідерські якості вивчаються в контексті обдарованості (лідерської, комунікативної, соціальної). На думку О.Демченко [6], соціальна обдарованість є складним психологічним явищем і науковим конструктом, до структури якої серед інших компонентів (соціальна мотивація, соціальний, емоційний інтелект, організаторські здібності тощо) входять і лідерські якості.

У сучасних наукових дослідженнях зустрічаємо, що *лідер* суспільно активна особистість, що володіє лідерськими якостями і ціннісними орієнтаціями, що дозволяють позитивно впливати на іншого суб'єкта або групу, мобілізуючи їх на досягнення суспільно значимих цілей для зміни певних соціальних ситуацій. Відповідно, *лідерство* – різновид соціально-ціннісної активності, спрямованої на реалізацію особистих і загальногрупових завдань, яка зумовлена особистісними якостями лідерів як суб'єктів, об'єктивними ситуаціями і вимогами групи, а також обставинами життєдіяльності групи в конкретному соціальному середовищі [9].

Вважаємо, що роботу з виявлення і формування лідера як соціально активної особистості необхідно починати в закладах освіти ще в дитячі роки, оскільки саме в цей період закладається фундамент майбутньої особистості, розвивається різноманітне ставлення до людей, різних видів діяльності, самого себе. Свого часу Е.Аркін [1] прийшов до висновку, що дитячі лідери іноді більшою мірою, ніж педагогічний персонал, задають тон життя дітей в закладах дошкільної освіти, перевершуючи вплив дорослих. Учений зазначав, що дитина стає лідером не тому, що його полюбили інші. Сила лідера полягає в тому, що він «живить» дитячу активність і сам «насичується» нею. Цікаві результати сучасного дослідження, проведеного Т.Сенько [16] про співвідношення інтелектуального потенціалу і статусу в колективі. Я.Коломінський [10] припустив, що вибір бажаного товариша дитина здійснює шляхом порівняння образу однолітка з наявними у нього ідеалом.

Дослідники виділяють характеристики, завдяки яким дитина може зайняти лідируючі позиції в колективі. Так, на думку Е.Аркіна, основною якістю дитини-лідера є ініціативність [1]. Деякі дослідники [15] стверджують, що в основі лідерства дошкільнят лежить перш за все емоційне ставлення до однолітків, яке проявляється в чуйності, доброти, дружелюбності, емпатії, взаємодопомоги, емоційності, вміння домовлятися, вміння поступитися. Розвиток інтелекту, вольові якості і організаторські здібності вчені розглядають їх як додаткові, супутні ігровим, пізнавальним і комунікативним здібностям дитини-лідера.

Як резюмує В. Іванова [9], лідер-дошкільник – це перш за все активна, ініціативна особистість, яка здатна змінити зовнішню ситуацію і змінювати діяльність інших, організувати і повести їх за собою. В дітей-лідерів розвинене прагнення виконувати найбільш активні ролі в іграх, бажання управляти діяльністю однолітків, давати вказівки. Між лідером і послідовниками-однолітками спостерігаються відносини співпраці, залежності, а іноді і суперництва.

Вважаємо, що особливої уваги потребує вивчення шляхів і методів розвитку лідерських якостей учнів різних вікових груп на діагностичній основі, починаючи з дошкільного дитинства. Грунтуючись на вікових особливостях дошкільників і принципах діяльнісного підходу, вважаємо, що розвиток у дітей схильності до лідерства і реалізація соціальної активності найбільш ефективно відбувається під час спільної ігрової діяльності. Як зазначають учені [14], творчі ігри стимулюють дитячу соціальну активність, адже дитина самостійно відтворює в процесі ігрового дійства факти та події, які глибоко схвилювали її під час взаємодії з навколишнім світом.

Зокрема, *сюжетно-рольові ігри* в старшому дошкільному віці мають на меті розвивати соціально значимі якості з метою підготовки дітей до опанування нової соціальної ролі молодшого школяра. Серед визначальних особливостей таких ігор є довільність ігрових дій, які підпорядковані спільним ігровим інтересам. За спостереженнями видатного психолога Л. Виготського [3, с. 65], в грі діти діють шляхом найменшого опору, тобто роблять те, чого їм найбільше хочеться. В той же час, вони навчаються діяти шляхом

найбільшого опору. Коли діти виконують прийняті ролі, то вони намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих підкорюються обумовленим ролями правилам поведінки. Роль педагога в *сюжетно-рольовій* грі – мінімальна. Він може лише подати певну ідею чи порадити гравцям вдалу сюжетну лінію. Тому сюжетно-рольові ігри є гарним діагностичним методом, а також перспективним засобом корекції дружніх взаємин між дітьми.

Аналіз освітньої програми «Дитина» [8] показує, що для кожної вікової групи дошкільного дитинства визначені сюжетно-рольові ігри, участь дітей в яких буде сприяти розвитку в них лідерських якостей. Наприклад, для проведення сюжетно-рольової гри «Кіно» використовуються епізоди з казок, герої яких мають характеристики лідера. Дітям необхідно яскраво зобразити такого персонажа, щоб його впізнали інші. В грі «Інтерв'ю» один з дітей зображує хитрого журналіста, який прибув в казкову країну. Його завдання полягає в тому, щоб якомога більше дізнатися про мешканців цієї країни. Для цього він ставить їм веселі питання. Завдання педагога полягає в тому, щоб підібрати таких героїв казок, які мають задатки лідера.

Одним з методів розвитку в дітей схильності до лідерства вважаємо створення виховних ігрових ситуацій, в яких найбільш яскраво проявляються відносини між дітьми, соціальний статус в колективі однолітків. Якщо ж дитина лідер, то він відразу візьме в грі ініціативу на себе, зможе запропонувати сюжет. Потенціал творчих ігор при формуванні лідерських якостей у дошкільників базується на високому рівні мотивації ігрової діяльності, забезпеченні моральної саморегуляції, необхідності проявляти ініціативу, діяти за правилами і орієнтуватися на колективний успіх [7]. Для розвитку лідерських якостей дошкільників необхідно також підбирати ефективні форми, в рамках яких також використовувати різні види ігор та ігрових ситуацій [2; 4; 8].

Для розв'язання завдань з розвитку соціального інтелекту можна не лише проводити окремі ігри, а й в процесі організації сюжетно-ігрових занять, які відрізняє наявність єдиної сюжетної лінії, що є основою всього заняття та визначає його логіку. Зустрічаємо в методичній літературі [5], що специфічним видом заняття на основі гри є заняття-гра, яке може бути побудовано на основі певного сюжету – ігрового.

Сюжетне заняття має величезний *розвивальний ефект* й водночас створює умови для переживання задоволення від спілкування, смислоутворюючої взаємодії. Воно має важливе значення для розвитку всіх компонентів соціального інтелекту, оскільки передбачає спільну роботу дітей і дорослих, взаємодію дітей між собою. До того ж, заняття-гра має *тренінговий характер*, коли діти вправляються у застосуванні тих чи інших способів дії, закріплюють, уточнюють чи поширюють одержані раніше знання. Якщо під час проведення сюжетного заняття вихователь виступає організатором, головним суб'єктом, то на занятті-грі його роль – диригувати грою, допомагати дітям створювати та розгортати ігровий сюжет.

Передусім зазначимо, що, незважаючи на безперечне, безумовне домінування ігрових елементів у заняттях як форми освітньої роботи в ЗДО, більшість вихователів, коли йдеться про використання гри, забуває про єдність, цілісність її структури: задуму, ролей, сюжету, правил, дій, підсумків тощо, підкоряє гру вирішенню навчальних завдань. З огляду на це, спираючись на праці вчених [5; 14], виділимо *характерні особливості* заняття-гри:

По-перше, всі навчальні та розвивальні завдання вирішуються у процесі *розгортання сюжету*, під час ігрової ситуації, тобто приховані від дітей, що дає змогу забезпечити високий рівень пізнавальної активності та інтересу впродовж всього заняття.

По-друге, характерною є *логічна структура*, що складається з вступної частини – входження в сюжет, визначення загальної мети руху (дій, пошуку тощо), розподіл обов'язків та ролей; основної частини – власне розгортання ігрового сюжету, виконання дітьми відповідних дій; та завершальної частини, у якій обов'язковим елементом є післядія, обговорення підсумків гри, складання карти, запис витрат, створення пам'ятного альбому чи щось інше.

По-третє, сюжет передбачає застосування *різних видів завдань*, водночас дії дітей і вихователя у процесі виконання завдань не жорстко регламентовані, як у сценарному шоу-занятті.

По-четверте, окрім ігрового сюжету, це заняття повинно мати всі інші ознаки гри: ігрові ролі, ігрові правила, ігрові дії, підведення підсумків гри.

По-п'яте, сюжетне заняття вимагає *облаштування середовища* відповідно до задуму.

Ігрові елементи можуть бути представленими театралізацією, драматизацією, ігровими ситуаціями, рухливими, словесними іграми тощо. Сюжет заняття може бути підказаний змістом будь-якого літературного чи фольклорного твору.

Отже, лідерство є міждисциплінарним феноменом, який розробляється в рамках різних наук. Психологія досліджує особливості особистості лідера, вивчає такий феномен як процес взаємодії соціальних і психологічних чинників, з'ясовує його механізми, розробляє методи відбору, навчання, висування лідера. Аналіз досліджень, присвячених дитячому лідерству, показує, що в основу цього явища вчені ставлять найрізноманітніші особистісні характеристики: високий рівень прояву ініціативи і старанності, високий рівень розумового розвитку, організаторська активність в різних сферах груповий життєдіяльності, успішність протікання спільної ігрової або конструктивної діяльності, здатність задовольняти комунікативну потребу ровесників, високий рівень розвитку моральних якостей особистості. Педагогічний аспект полягає в пошуку ефективних шляхів і методів розвитку лідерських якостей у дітей різних вікових груп.

Список використаних джерел:

1. Аркин Е.А. Об изучении детского коллектива / Е.А.Аркин. – М., 1927. – 270 с.
2. Барановська І.Г. Педагогіка засобами театру / І.Г.Барановська // Zbiór raportów naukowych. „Nauka I Utworzenie XXI Stulecia: Teoria, Pratyka, Innowacje„ (29.11.2013 – 30.11.2013). Opole: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – Str. 10 – 13.
3. Виготський Л.С. Гра і її роль у психічному розвитку дитини /Л.С.Виготський // Питання психології. – 1966. – № 6. – С. 62–68.
4. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
5. Гріднева О.М. Ігрові технології як засіб формування соціальної компетентності старших дошкільників [Електронний ресурс] / О.М. Гріднева. – Режим доступу: <http://refs.in.ua/igrovi-tehnologiyi-yak-zasib-formuvannuasocialenoyikompetent.html>.
6. Демченко О.П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень / О.П.Демченко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім.І.Франка, 2015. – С.134-145.
7. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / О.П.Демченко // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] ; за ред. Г.С.Тарасенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 111-124.
8. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років / авткол. Г.В.Беленька та ін. ; наук керівник проекту В.О.Огнев'юк. – К., 2016. – 304 с.
9. Іванова В.В. Проблема лідерства в колективі дітей дошкільного віку / В.В. Іванова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – С.78-82.
11. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива: система личных взаимоотношений / Я.Л.Коломинский. – М., 1984. – 239 с.
12. Лазаренко Н. І., Коломієць А. М., Клименко А. О. Симбіоз методологічних підходів до розвитку освіти в умовах інформаційного суспільства. Наука і освіта, №4, с. 107-112, 2017. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-18>.
13. Лимар Ю.М. Використання філософського діалогу у формуванні навичок демократичного спілкування майбутніх педагогів / Ю.М.Лимар, О.П.Демченко, І.С.Турчина // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Випуск 16. – Т. 1. – С. 110-115.
14. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с.
15. Психологічні особливості лідерської обдарованості : концепції, діагностика, тренінги [монографія] / А. В. Мітлош, В. О. Моляко, В.С.Бажанюк, В. В. Камишин. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 290 с.
16. Сенько Т.В. Базисная структура межличностного взаимодействия в старшем дошкольном возрасте: автореферат дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 // Т.В.Сенько; Российский гос. педагогический институт им. А.И.Герцена. – СПб, 1992. – 390 с.

17. Смирнова Е.О. Отношение популярных и непопулярных дошкольников к сверстникам / Е.О.Смирнова, Е.В.Калягина // Вопросы психологии. – 1998. – № 3. – С.50-61.
18. Тихомирова И.И. Использование интерактивных методов обучения в высшем учебном заведении / И.И. Тихомирова, Г.Ю. Тихомирова, Н.И. Лазаренко // Научные исследования и разработки молодых ученых. – 2015. – №3. – С. 76–79.
19. Stahova I. The developing of the child creativity by means of ecological and projecting activities // Psihopedagogia Copilului : Child Psihopedagogy Journal (Romania) – 2015. – № 14. – S.45-53.
20. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. ДЕЛОВЫЕ ИГРЫ В КВАЗИПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К РАЗВИТИЮ ОДАРЕННОСТИ ДЕТЕЙ // Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. – 2019. – Т. 144. – С. 159.

ВИКОРИСТАННЯ ГРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Марія Педченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF THE GAME IN THE EDUCATIONAL PROCESS AS A PEDAGOGICAL CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Maria Pedchenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розкрито проблему використання гри в освітньому процесі початкової школи. Визначено роль гри у розвитку творчого мислення молодших школярів. Висвітлені вимоги до використання учителем гри у навчальному процесі. Наведені приклади ігор, які сприяють розвитку творчого мислення молодших школярів.

Ключові слова: творче мислення, молодший школяр, учитель, педагогічна умова, гра.

Abstract: The article deals with the problem of using the game in the educational process of elementary school. The role of game the development of creative thinking of junior schoolchildren is revealed in the article. The requirements for use by the teacher of the game in the educational process are covered. Examples of games that contribute to the development of creative thinking of junior schoolchildren are given.

Keywords: creative thinking, elementary school pupil, teacher, pedagogical condition, game

Незважаючи, на те, що діти XXI ст. йдуть у ногу з часом, слідує технічному прогресу, вони залишаються маленькими мрійниками, творцями, художниками, винахідниками, поетами та просто фантазерами. Усім відомо, що протягом усього дитинства дітей супроводжує гра. Сучасний педагог має зважати на те, що суспільство модернізується, тому й ігри мають відповідати інтересам дітей. Адже гра має велике значення в розвитку творчого мислення дитини, вона супроводжує його у всіх моментах дошкільного навчання, початкової школи, і завдання вихователів та учителів – створити умови для розвитку творчості дитини в процесі гри.

Ігрова діяльність хоч і не є провідною у молодшому шкільному віці, але все ще займає важливу роль у житті дитини. Через використання ігрових прийомів в освітньому процесі учням легше сприймати навчальний матеріал, збільшується час концентрації їх уваги, вид діяльності змінюється, тому і ознаки стомлюваності молодших школярів спостерігаються рідше. За твердженням науковців, гра є важливою формою вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів [1, с. 73].

О.Леонт'єв зазначає, що гра для дитини є природним видом діяльності, в ній переробляються враження, які дитина отримала з навколишнього світу, яскраво